

denkit, akit abban az időben ismerni illett. A másik ilyen szembevető vonás, hogy ez a műveltség a háború előttről való, ezt a kort jól ismeri, de tovább nem haladt. A ma forgalomban levő nevekkal nem találkozunk Szabó Károly könyvében.

A harmadik ilyen jellemvonás szintén a háború előtt divatos szellemi magatartás. Eszerint az észjárás szerint nincs abszolút igazság (Szabó Károlynál kivétel a kereszténység), minden állításnak az ellenkezője is igaz. Egy ideig ennek a relativizmusnak mégis volt szilárd alapja: az egyéniség. Azért nem volt állandó igazság, mert minden vélemény egyéni volt. Nála azonban már az egyéniség is két részből áll és az egyik ellentmond a másiknak. Minden ködös, bizonytalan tétveteg és szédült fejjel járunk a világban.

Egészben véve Szabó Károly egy a háború előtt született, de még ma is élő embertípust képvisel. Ez a típus elvesztette hitét a régi igazságokban és újak keresésére indul. Nagy szomjúsággal, elkeseredett türelmetlenséggel keresi, de lázas türelmetlensége nem engedi, hogy útján meg is álljon, hanem mint a modern amerikai utazó végigrohan gyorsvonatokon és autókön a «nevezetes» városokon, betekint minden múzeumba és katedrálisba, de nem ér rá órák hosszát bámulni egy szép szobrot. Arról meg szó sem lehet, hogy meg is emésze az ilyen utazások benyomásait, mert türelmetlen igazságkereső heve újabb utakra űzi. Így születnek meg a rohanás közben szerzett apró benyomások és így hal meg a nyugalomban megérlelt gondolatok egységbefoglalása: a rendszer.

Fábián István.

Özörayné Kálmán Margit: Halálos összetartozás. (Katz G. kiadása, Budapest.) A könyv az öngyilkosság ellen való harc — drámai alapon. Szerzője az újraélés színjátékának mondja a Halálos összetartozást, művét azonban csak hosszú (harmincegyoldalas) «előszó-félés-vel» bocsátja az olvasó elé; nyilván szükségét érzi a megvilágításnak. Ezzel a kötet két részre oszlik: a beharangozó hosszú értekezésre és magára az újraélés színjátékára. Nézzük meg mindkettőt külön.

Használ-e vajjon valamely drámának a mellé adott testes magyarázat? Ha a szerző színpadra szánta drámáját s ott kíván hatni vele, a magyarázó

értekezés nyilván a világ legfeleselebbebb dolga. A dráma akkor színpadra való, ha a néző megérti kommentárok nélkül, ha a mű hatóereje belülről sugárzik, a szereplők beszédéből és cselekedeteiből. Bármilyen különös, szokatlan feladata legyen is a színműnek, szépjegyzeteket kikiáltó színész bajos belecstillagozni, megvilágító értekezést pedig lehetetlen elébe fogni. A dráma természete ezt nem tűri.

Mi végre íródott akkor a hosszú magyarázat? Az írónő nem hagyja e kérdést felelet nélkül. Angol írók példájára hivatkozik, akik irodalmi értékű darabjaikat előbb könyvalakban jelentetik meg; ha az olvasóközönség az elfogyott példányok nagy számával nyilvánítja, hogy a mű köztetszésnek örvendett, csak akkor érdeklődik a színház a dráma előadása iránt. Ennek az útnak követésével csakugyan lehet szerzői értekezést adni — a könyv számára. A színpadi siker a könyv megértésétől még mindig független marad.

A harmincegyoldalas szociáletikai értekezés mindenekelőtt az öngyilkosságok járványát tárgyalja. Drámája épen arra óhajt rámutatni, hogy öngyilkosságot hiába követ el valaki, mert ezzel nem veti el szenvedését. Az ember nem múlik el soha; életének erőszakos kioltása tehát csak egy szakasz lezárása csupán, újabb életeiben újabb szenvedésekhez, de újabb örömkökhöz is juthat. A reinkarnáció tehát vigasztalást ad minden mai szenvedésünkre. Az öngyilkos a hinduk legnagyobb bűnét, a türelmetlenséget követi el.

Az öngyilkosok többsége a nők közül kerül ki. A mai nő túlságosan lázongó természetű, e lázongásba a romboló szellemű ifjúság általános iránya viszi bele; azután túlságosan érzékeny is igényeinek teljesülése tekintetében; harmadszor pedig nem hisz semmi magasabb rendeltetésben. Isten nem lehet igazságtalan; amit ugyan gyarlón kétségbevonunk sokszor, míg nem igyekszünk csapásaink megértésére. Minden igazságtalanság csak látszólagos, az igazság bennünk van; *türelemmel* és őszinte alázattal kell elfogadnunk, ami elrendeltett.

Ez a bevezető értekezés tele van egészséges és okos társadalomerköltetani gondolattal. A türelmesség, mint a bajok legjobb gyógyítószerre régen megbukott ugyan: aki mindig csak vár, nem kap soha semmit. Egyebekben azonban sok megszívlelendőt mond

el itt Ozorayné Kálmán Margit s ezek után érdeklődéssel nézzük magát a drámát, az újraélés színjátékát.

A négyfelvonásos, képekre tagolt mű *Az ember tragédiájához* hasonlóan az emberiség életének jelentősebb állomásain szerepelteti újjászülető alakjait. A szerelem harcait vívja benne egy emberpár. A hősök jellemének legjellegzetesebb vonásai az összes életükben ugyanazok: a férfi rideg, a nő türelmetlen. Az újraélésekben alkalmuk adódik hibáik leküzdésére. Hol boldogan, hol lázongva élük ezért egyikből másikba vándorló életüket.

Amint maga a reinkarnáció eszmeköre, úgy ez a belőle szakadt dráma is meglehetősen kódos. Az ember nem érti meg világosan, miért kell egymást szeretni teremtéseknek állandóan gyöt-rődniök és messzire szakadniok. Miért súlyosodik bennük problémává az élet néhány elemi ténye? A dráma a szerelem mindenekfölöttiségét hirdeti, ami az öngyilkosokra való hatás szempontjából csak olaj a tűzre. Nem elég, hogy az ember az egyik életében szeret, könnyörtelenül ez az érthetlenség vár rá életrorozatának további fázisaiban is. Gyenge vizasztalás a magát halálba küldő, reménytelen szerelmesnek. Inkább az irodalom, a mozi és a színház által nagyra szított szerelmi hűhó ürességének és hazugságának megmutatása volna az igazi hatótényező; dráma az élet drámatlanítására. Aki nem a megélhető teljes lehetetlensége miatt megy a halálba, az rendszerint az áldrámáiasság áldozata. A *Halálos Összetartozásból* nem az derül ki, hogy az embernek nem szabad egyetlen másik ember szerelmi hajlandóságára vagy elutasítására feltenni az egész életét; nem az egészséges életöztön rendjét messze túlhaladó szerelmi nyavalygás ellen kapunk benne lelki fegyverzetet. Ez a dráma azt mondja inkább, hogy a reménytelen szerelmesek «halálos» összetartozása rosszabb a halálónál, mert valahányszor újabb életre kel az ember, újra kezdődik az egész. Hasztalan ölm meg magamat, szabadulás nincs. «Az ember jön, hogy soha többé el ne menjen — elmegy, hogy minduntalan visszatérjen...» Kétségtelen, hogy ez is érv a menekülésnek hitt öngyilkosság ellen, de nem igazi bajmegelőzés. Igazi megelőző mód csak egy van: leszállítani a szerelmi élet drámába űző, ma túlotúl felfújtt jelenségeit értékük és hatásuk valódi fokára. Nincs az a férfi, akiért érdemes meg-

halni és olyan nő sem terem, még az újraélések végtelen sorozatán át sem soha, akiért érdemes férfinak az életet elvetni magától; ezt kell egyszerűen tudni mindenkinek minél fiatalabb korában s ennek hirdetésével tehetné jóvá az irodalom is azt, amit beteg lelkék divatos agyonelemzésével rontott. A rothadó pszichéket vissza kell szorítani az irodalmi egyeduralkodásból.

Ozorayné Kálmán Margit színjátéka érdemes, rokonszenves, irodalmi eszközű és szándékú vállalkozás. Színpadot aligha fog látni, bár az ilyféle darabok elfogadására mostanság van hajlama a közönségnek, csak *Klabund* Krétakörének sikerét kell említenünk. Színpadéktítés szempontjából bőven ad utasítást, a darab líraiságához ezek a színpadi technikai események sok sikerbiztosítékot nyújtanának. Szerepek szempontjából sem hálátlan a *Halálos Összetartozás*. Kilián Zoltán.

Maurice Paléologue: Eugénie császárné vallomásai. (Fordította: Színi Gyula. Budapest, é. n. Genius-kiadás.) Paléologuenak ez már a negyedik könyve magyarul. A háborús Oroszországról írt naplója tette nevét a magyar közönség előtt ismertté. Oroszország háborús éveinek e terjedelmes rajza hozott a magyar közönségnek egy csomó orosz exotikumot, ismét átélette vele a háborút, a kisembernek is eleget tett, amidőn alkalmat adott arra, hogy bepillantson az országok életét és halálát csináló «nagy» politika rejtelmeibe. Ez a könyv szerencsésen találkozt az érzelmi érdeklődéssel, sőt e találkozásnak külön hangsúlyt adott Paléologue érdekes diplomataegyénisége is. A literátus-diplomata nekünk magyaroknak eléggé ismeretlen valami s talán a magyar humanistákig kell visszamennünk, ha meg akarunk ismerkedni vele.

Az «Eugénie császárné vallomásai» Paléologue előbb említett elsőnek lefordított könyvével szemben kevésbé érdekes. Maga a történeti anyag, ami itt előkerül, lényegesen távolibb s csak a történelem «minden mindennel összefügg» elve által kapcsolódik bele a mi közelmúltunk életébe. A harmadik császárság szedáni bukása ásta elő a német-francia gyűlölet csatabárdját és ennek a bárdnak az ütése sajog most is a testünkön. Néhány, Ferenc József-re és családjára vonatkozó részleten kívül főként ezen azt léphet vissza a magyar érdeklődés a császárság idejébe. III. Na-